

พืชสมุนไพรสกุล *Platostoma* ในประเทศไทย

วงศ์สัปปิดชีย์ ไม้เถา

พืชสกุล *Platostoma* เป็นไม้ล้มลุกตั้งตรงหรือขึ้นบน ปีกเดียวหรือหลายปีก หรือไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นทรงกลม สีเหลืองหรือทรงกลมแกมสีเหลือง ใบมีหรือไม่มีก้าน เรียงตรงข้าม พบบ้างที่คล้ายรอบข้อ ดอกช่อออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ เป็นช่อเดี่ยวหรือประกอบ วงกลีบเลี้ยงรูปประฆัง ในดอกและรูปหลอด หรือรูปประฆังในผล วงกลีบดอกสั้น หรือยาวขยายจากหลอดกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 4 ยาว 2 สั้น 2 รังไข่เกลี้ยง ผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว รูปทรงกลม รูปกระสวยหรือรูปขอบขนาน

พืชสกุล *Platostoma*¹ ที่พบในอุษาคเนย์ 21 ชนิดแสดงในตารางที่ 1, พืชสกุล *Platostoma* ที่พบในประเทศไทย 19 ชนิด^{1,2} (ตารางที่ 2) และพืชสมุนไพรสกุล *Platostoma* ที่พบในประเทศไทย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 1 พืชสกุล *Platostoma* ที่พบในอุษาคเนย์ 21 ชนิด¹

ชื่อพฤกษศาสตร์*	ประเทศ	เปรียบเทียบ	ประเทศ	นิเวศวิทยา	การกระจายพันธุ์
1	อินเดีย พม่า ฟิลิปปินส์ ชวา	6	พม่า กัมพูชา ไทย เวียดนาม	ป่าดิบ ป่าหญ้า ป่าเบญจ พรรณ สูง 50-900 เมตร ออกดอกและติดผลเดือน ตุลาคม-มีนาคม	พม่า อินเดีย จีนตอนใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์
2	อินเดีย	1	พม่า	ป่าดิบ สูง 250-1,500 เมตร ออกดอกและติดผลเดือน ตุลาคม-มกราคม	อินเดียตะวันออกเฉียงใต้ พม่า
3	กัมพูชา	2	กัมพูชา	ป่าเขา ออกดอกมีฤดูหนาว ติดผลเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม	กัมพูชา (พืชท้องถิ่น)
4 (4.1)	<i>var. coloratum</i> 11 (4.1A) (1829:Cat. 2749, 1830b:18, 1832:20, 1842:462, 1848:45, 1885:610, 1911:445, 1912:168, 1915:134, 1929:112, 1936:925, 1971:498) พม่า ไทย	8	พม่า ไทย	ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่า สน ป่าดิบ สูง 200-1,700 เมตร ออกดอกเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม ติดผล เดือนตุลาคม-มกราคม	เนปาล ภูฐาน อินเดีย พม่า จีนตะวันตกเฉียงใต้ (ยูนนาน) ไทย

ตารางที่ 1 พืชสกุล *Platostoma* ที่พบในอุษาคเนย์ 21 ชนิด (ต่อ)¹

ชื่อพฤกษศาสตร์*	ประเทศ	เปรียบเทียบ	ประเทศ	นิเวศวิทยา	การกระจายพันธุ์
4 (4.2)	var. <i>minutum</i> S. Suddee (sp. nov.) ไทย	18	ไทย	ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา สูง 400-1,700 เมตร ออกดอกเดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน ติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
5	ไทย	6	ไทย	ป่าเบญจพรรณ ป่าผลัดใบ ป่าดิบ ป่าเต็งรังแล้ง สูง 300-1,100 เมตร ออกดอกเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
6	ไทย	5	ไทย	ป่าผลัดใบ สูง 30-300 เมตร ออกดอกเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ติดผลเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
7	ไทย	4	ไทย	ป่าเปิดหญ้าในป่าดิบ ป่าสน สูง 700-1,300 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
8	กัมพูชา	4	กัมพูชา	ป่าหญ้า ป่าเต็งรัง สูงได้ถึง 500 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนสิงหาคม-ตุลาคม	กัมพูชา ไทย
9	ลาว	3	ลาว ไทย	ป่าชื้นมีร่มเงา ออกดอกและติดผลเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม	ลาว ไทย
10	เวียดนาม	5	กัมพูชา ไทย เวียดนาม	ป่าชื้นหรือป่าปิด สูง 100-900 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม	กัมพูชา ไทย เวียดนาม
11 (11.1)	var. <i>calcaratum</i> พม่า จีนใต้	2	พม่า จีนใต้	ป่า สูง 1,300-1,500 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนมีนาคม-เมษายน	จีนใต้ พม่าตะวันออกเฉียง
11 (11.2)	var. <i>garrettii</i> (Craib) S.Suddee พม่า ไทย	6	ไทย เวียดนาม	ป่าหญ้าเปิดในป่าหญ้าหรือป่าปิด สูง 750-1,400 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกันยายน-ตุลาคม	ไทย เวียดนาม
12	กัมพูชา	1	กัมพูชา	ป่าเขา สูงได้ถึง 900 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
13	ไทย	7	กัมพูชา ไทย	พื้นที่ชื้นแฉะมีดินทรายและนาข้าว สูงถึง 300 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกันยายน-ตุลาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)

ตารางที่ 1 พืชสกุล *Platostoma* ที่พบในอุทยานฯ 21 ชนิด (ต่อ)¹

ชื่อพฤกษศาสตร์*	ประเทศ	เปรียบเทียบ	ประเทศ	นิเวศวิทยา	การกระจายพันธุ์
14	ไทย	1	4	นาข้าวที่มีดินทรายในป่าเต็งรังแล้ง ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	ไทย
15	ลาว	13	กัมพูชา ลาว ไทย	ในพื้นที่เปิดหรือรุ่มในป่าเต็งรังแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าสน ป่าดิบและป่าปลูก สูง 20-550 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกรกฎาคม-มกราคม	กัมพูชา ลาว ไทย
16	ชวา อินเดีย ไต้หวัน ฟิลิปปินส์	3	กัมพูชา ลาว ไทย	ป่าชุ่มชื้นป่า ป่าเบญจพรรณ เบญจพรรณแล้ง ป่าดิบ สูง 100-1,000 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์	อินเดีย พม่า จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา
17	กัมพูชา	5	กัมพูชา ไทย เวียดนาม	ออกดอกและติดผลเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์	กัมพูชา (พืชท้องถิ่น)
18 (18.1)	<i>var. cambodgense</i> กัมพูชา	3	กัมพูชา ไทย เวียดนาม	ป่าเปิดในป่าเต็งรัง สูง 150 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	กัมพูชา
18 (18.2)	<i>var. subulatum</i> S.Suddee กัมพูชา	17	กัมพูชา ลาว ไทย เวียดนาม	ป่าผลัดใบ ป่าหญ้า ป่าสน ป่าเต็งรังผสมสนเขา สูงได้ถึง 700 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์	กัมพูชา (พืชท้องถิ่น)
19	ไทย	1	ไทย	ป่าเปิดในพื้นที่ดินทราย ป่าเบญจพรรณแล้ง สูง 300 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-ธันวาคม	ไทย (พืชท้องถิ่น)
20	จีน ไทย เวียดนาม	9	กัมพูชา ลาว ไทย เวียดนาม	พบมากที่เป็นดินทราย ในป่าผลัดใบ ป่าสน สูงได้ถึง 1,300 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนกรกฎาคม-มีนาคม	กัมพูชา ลาว ไทย เวียดนาม
21	ลาว	7	ลาว ไทย	พบในป่าเต็งรังแล้ง สูงได้ถึง 100 เมตร ออกดอกและติดผลเดือนตุลาคม-มกราคม	ลาว (พืชท้องถิ่น)

* หมายเหตุ : บันทึกชื่อพฤกษศาสตร์ของพืชสกุล *Platostoma*

- 1 = *P. hispidum* (L.) A.J. Paton
- 2 = *P. verbenifolium* (Wall. ex Mukerjee) A.J. Paton
- 3 = *P. taylorii* S. Suddee & A.J. Paton
- 4 = *P. coloratum* (D.Don) A.J. Paton (var. *coloratum*, var. *minutum* S. Suddee (sp. nov.))
- 5 = *P. siamense* (Murata) A.J. Paton
- 6 = *P. lanceolatum* (Chermsir. & Murata) A.J. Paton
- 7 = *P. intermedium* A.J. Paton
- 8 = *P. ocimoides* (G. Taylor) A.J. Paton
- 9 = *P. stoloniferum* (G. Taylor) A.J. Paton
- 10 = *P. annamense* (G. Taylor) A.J. Paton
- 11 = *P. calcaratum* (Hemsl.) A.J. Paton (var. *calcaratum*, var. *garrettii* (Craib) S.Suddee)
- 12 = *P. becquerelii* Suddee & A.J. Paton
- 13 = *P. kerrii* S. Suddee & A.J. Paton
- 14 = *P. fimbriatum* A.J. Paton
- 15 = *P. tectum* A.J. Paton
- 16 = *P. palustre* A.J. Paton
- 17 = *P. grandiflorum* S. Suddee & A.J. Paton
- 18 = *P. cambodgense* S. Suddee & A.J. Paton (var. *cambodgense*, var. *subulatum* S.Suddee)
- 19 = *P. mekongense* S. Suddee
- 20 = *P. cochinchinense* (Lour.) A.J. Paton
- 21 = *P. rubrum* S. Suddee & A.J. Paton

ตารางที่ 2 พืชสกุล *Platostoma* ที่พบในประเทศไทย 19 ชนิด¹

ชื่อพฤกษศาสตร์	ชื่อไทย	แหล่งที่พบ
<i>P. hispidum</i> (L.) A.J. Paton	???	กาญจนบุรี เชียงใหม่ ยะลา
<i>P. coloratum</i> (D.Don) A.J. Paton var. <i>coloratum</i>	ผักอีหลังป่า ห่อมป่า	เชียงใหม่
<i>P. coloratum</i> (D.Don) A.J. Paton var. <i>minutum</i> S. Suddee (sp. nov.)	หนวดแมว	เลย
<i>P. siamense</i> (Murata) A.J. Paton	ห่อมป่า	เชียงใหม่
<i>P. lanceolatum</i> (Chemsir. & Murata) A.J. Paton	???	กาญจนบุรี เพชรบูรณ์
<i>P. intermedium</i> A.J. Paton	ก้านโป่ง สระแหนหิน หญ้าหางแมงจี้	เลย
<i>P. ocimoides</i> (G. Taylor) A.J. Paton	กะเพราป่า	อุบลราชธานี
<i>P. stoloniferum</i> (G. Taylor) A.J. Paton	???	ตราด
<i>P. annamense</i> (G. Taylor) A.J. Paton	ข้าวก่ำ	สกลนคร
<i>P. calcaratum</i> (Hemsl.) A.J. Paton var. <i>garrettii</i> (Craib) S. Suddee	???	เชียงใหม่
<i>P. kerrii</i> S. Suddee & A.J. Paton	???	สุรินทร์ สระแก้ว ตราด อุบลราชธานี
<i>P. fimbriatum</i> A.J. Paton	เมืองภูพาน	สกลนคร
<i>P. tectum</i> A.J. Paton	???	สกลนคร ชุมพร สกลนคร มุกดา หาน อุบลราชธานี
<i>P. palustre</i> A.J. Paton	???	ชัยภูมิ สตูล ตราด
<i>P. grandiflorum</i> S. Suddee & A.J. Paton	???	อุบลราชธานี
<i>P. cambodgense</i> S. Suddee & A.J. Paton var. <i>cambodgense</i>	???	อุบลราชธานี
<i>P. cambodgense</i> S. Suddee & A.J. var. <i>subulatum</i> S. Suddee	กะเพราเขา กะเพราน้ำ อีตูปป่า	อุบลราชธานี
	???	พังงา บุรีรัมย์ สตูล มุกดาหาน อำนาจเจริญ สุรินทร์
<i>P. mekongense</i> S. Suddee	???	อุบลราชธานี
<i>P. cochinchinense</i> (Lour.) A.J. Paton	หางเสือ	เลย, ตรัง
	หางเสื่อลาย หญ้าหางเสื่อ หญ้าหางเห็น	เลย
	เนียมหางเสื่อลาย	ชัยภูมิ
<i>P. rubrum</i> S. Suddee & A.J. Paton	???	อุบลราชธานี

ตารางที่ 3 พืชสมุนไพรสกุล *Platostoma* ที่พบในประเทศไทย

ชื่อไทย	ชื่อพฤกษศาสตร์	ตัวอย่างเปรียบเทียบ (PBM)	สถานที่ (อำเภอ/จังหวัด)	วันที่เก็บ	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณ
กะเพราน้ำ (อีตูป่า)	<i>Platostoma cambogense</i> S. Suddee & A. J. Paton var. <i>subulatum</i> S. Suddee	00360/00360	ภูหลวง บ้านแก่งศรีโคตร สิรินคร อุบลราชธานี	06/06/1997	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่มหรืออาบ แก้ลมวิงเวียน
กะเพรป่า	<i>Platostoma ocimoides</i> (G. Taylor) A. J. Paton	03281/03281	ภูหลวง บ้านแก่งศรีโคตร สิรินคร อุบลราชธานี	07/10/1997	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่มหรืออาบ แก้ลมวิงเวียน
		03991/04094	ภูใหญ่ บ้านแก่งศรีโคตร สิรินคร อุบลราชธานี	26/09/1998	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่มหรืออาบ แก้ลมวิงเวียน

สิ่งที่ควรศึกษาต่อไปคือชื่อไทยสกุล *Platostoma* ที่พบในประเทศไทยรวมทั้งสรรพคุณสมุนไพรและวิธีการใช้จากหมอพื้นบ้านด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. Samitinand T. Thai Plant Name. Bangkok: The Forest Herbarium, Royal Department, 2001. 810 pp.
2. Suddee S, Paton A, Parnell JAN. Taxonomic Revision of tribe Ocimeum Dumort. (Lamiaceae) in continental South East Asia III. Ociminae. Kew Bulletin 2005; 60: 3-75

